

DE GROOTSTE KERSTGROEP VAN EUROPA

Het unieke kerstdiorama van Roel den Dulk en Fred van der Zwet

Geheel in de traditie van de Napolitaanse kerstgroepen, is in dit kerstdiorama het leven van alledag aan het begin van de jaartelling uitgebeeld. Behalve de geboortestal, is Nazareth, waar Jozef en Maria vandaan komen, te zien, maar ook Bethlehem met o.a. de herberg en een druk marktplein waar kooplui hun waar aanbieden. Op de velden worden de herders met hun grote schaapskudde verrast door een groot engelenkoor, terwijl boeren op het land werken. Er zijn een bos met houthakkers en veel bosdieren, een deel van het meer van Galilea met vissersboten, bergen met stropers en wilde dieren, èn een woestijn met nomaden en hun geiten. De drie Wijzen met hun dienaren en hun olifanten, kamelen en paarden komen uit de bergen en de woestijn. Ook is er plaats gemaakt voor Artaban, de vierde Wijze die bekend is uit een oude legende. Uiteraard hebben ook Herodes met de Romeinse soldaten en de volkstelling een plek. Het diorama wordt gecombineerd door een stukje Egypte, als een vooruitblik op de vlucht van Jozef, Maria en Jezus. In het diorama staan veel grappige, leuke en ontroerende tafereeltjes met inwoners van Bethlehem en Nazareth, voorbijgangers en andere mensen. En er zijn veel dieren te vinden, variërend van koeien en geiten in de wei, vissen in het water en vogels in de lucht tot in het wild levende dieren als hazen, muizen, slangen, vossen, leeuwen en tijgers. Het centrale thema van het diorama is 'NIEUW LEVEN'. Niet alleen bij de mensen, maar ook bij de dieren zijn veel pasgeborenen te ontdekken.

Het diorama heeft een oppervlakte van ruim 100 m². In de opstelling hebben 1.780 figuren een plek gekregen: ruim 600 mensen, bijna 40 engelen, zo'n 240 schapen en ongeveer 900 andere dieren. De totale achterwand is bijna 40 meter breed en 125 cm hoog. De opstelling is afgelopen jaar volledig vernieuwd: de opbouw is in de rondte en het diorama heeft een afdak waardoor het totaal te ervaren is als een reusachtige verrassende kijkdoos, waar omheen gelopen en van alle kanten in gekeken kan worden. Het kerstdiorama bevat beeldjes uit Italië, Spanje, Duitsland, Oostenrijk en Nederland. De beeldjes zijn gemaakt van verschillende materialen: kunsthars, terracotta, papier-maché, houtsnijwerk, marmoline, gips, kunststof en stof. Het karakter van de figuren verschilt, maar door hun levensechte, niet-karikaturale vormgeving en hun schaal (ca.1:11) passen zij goed bij elkaar. Alle beeldjes zijn handmatig beschilderd.

Het unieke van het diorama is, behalve de omvang (het is voor zover bekend de meest uitgebreide kerstgroep van Europa), de opstelling: de figuren zijn geplaatst in een landschap waarin veel oude volkswijsheden en symbolieken over dieren en planten zijn verwerkt. Door de verwerking van deze symbolieken sluit het diorama goed aan bij het werk van Jeroen Bosch waarin ook een en al verborgen wijsheden en dierensymbolen is te vinden..

Hierna wordt uitleg gegeven bij de verschillende taferelen/scenes uit het diorama

NAZARETH

Nazareth is de plaats in Palestina waar Jozef en Maria wonen en waar Jozef zijn timmermanswerkplaats heeft. Vanuit Nazareth reizen zij voor de volkstelling naar Bethlehem. Zij zullen vele jaren wegblijven op de vlucht voor de moordlust van Herodes, de door de Romeinen aangestelde Joodse Bestuurder van Palestina. Pas na de dood van Herodes komen zij weer met hun zoon Jezus terug in hun woonplaats.

We zien hier, behalve een bakker, een visverkoper en enkele andere ambachts- en kooplieden, een timmermanswerkplaats (Jozef was timmerman) en een vrouw achter een spinnenwiel (de

spinster van het levenslot; op oude schilderijen wordt Maria vaak achter een spinnenwiel afgebeeld).

Door de stadspoort van Nazareth komt een goede bekende van Jeroen Bosch aanlopen.

HET BOS

In het bos leven veel dieren. We zien onder meer vossen (zij stonden vroeger symbool voor sluwe boosaardigheid; een eigenschap die zij verliezen als zij hun staart -een gelukssymbool- kwijtraken), eekhoorns (de vlugge boodschapper tussen hemel en aarde), hazen (symbool voor de vruchtbaarheid, maar ook voor de schijnheiligheid; vgl. de uitdrukking 'mijn naam is haas'), fazanten (het symbool van voorspoed), wilde zwijnen (zij symboliseren de nog niet getemde -dus stinkende- kracht en mannelijke viriliteit), herten (het symbool van de vrede en saamhorigheid van gelovigen) en spechten (hun getik werd gezien als een ritmisch gebed van een boodschapper van God om bij de mens binnen te komen). Veel dieren hebben jongen (het centrale thema van het diorama is 'Nieuw Leven'). In enkele bomen zie je ook nesten met jonge vogels.

Houthakkers wonen in hun hutjes in het bos. Ook bij hen zijn baby's geboren. Zij brengen hout naar Nazareth, onder andere voor timmerman Jozef.

HET MEER VAN GALILEA

Het Meer van Galilea ligt 25 km van Nazareth. Jezus liep over het water van dit meer. Er zwemmen vissen in. De Griekse naam voor Vis is Ichtus (ΙΧΘΥΣ), de afkorting van 'Ιησους Χριστος Θεου Υιός Σωτήρ': 'Jezus Christus Gods Zoon Redder'. De vis is het geheime symbool dat werd gebruikt door Christenen bij hun vervolgingen door de Romeinen. Vissen stonden ook al voor de komst van Christus symbool voor het eeuwige leven (vissen werden niet door de zondvloed getroffen; zij hoefden niet in de Ark van Noach om te overleven). Ook het waterrad achteraan staat ook symbool voor het eeuwige leven ('rad van wedergeboorte').

Op het strand liggen vissersboten. Het kleine schip is een replica van een boot uit het begin van de jaartelling die in Israël is opgegraven.

De prachtige zwanen in het water staan symbool voor Christus (onooglijk klein en verstoten als jong geborene, maar helder stralend als volwassene). De vele eenden en ganzen daarentegen symboliseren de ongeïnteresseerdheid en domheid van de mens in wat werkelijk belangrijk is (we kennen de benaming 'dom gansje' en 'dom eendje' voor naïeve mensen).

Op een rots in het water ligt een jongetje met zijn bootje te spelen. Hij vertegenwoordigt onschuld, rust en vreedzaamheid.

HERDERS & ENGELEN

Herders zijn de beschermers/hoeders van het leven, gesymboliseerd door de vele schapen en lammeren. Herders vertegenwoordigen de liefde en zorg voor de natuur en het geloof in de schepping (vgl. ook de aanduiding 'Lam Gods' voor Jezus). De koningen verderop in het diorama vertegenwoordigen de wijsheid van de mens. Herders en Koningen samen tonen dus zowel de Liefde als de Wijsheid die de Zoon van God bij zijn geboorte komen verwelkomen, volgens de vroeg-christelijke visie.

Het kakkertje vooraan is een herder die zorgt voor het vruchtbaar houden van de aarde. Het plaatsen van een kakkertje is een algemeen gebruik in kerstgroepen in Catalonië (hij heet 'El Caganer' in het Catalaans). Verderop aan de voet van de bergen is een tweede kakkertje te vinden. Terwijl de herders hun schapen hoeden verschijnt er ineens een engelenkoor aan de hemel. De engelen zingen 'Gloria in Excelsis Deo' ('Eer aan God in de hoogste hemel') en zij verkondigen daarmee aan de herders de geboorte van Jezus (Lukas Evangelie).

DE GEBOORTESTAL

Boven de stal straalt een heldere ster als teken dat de Maagd Maria het leven heeft geschonken aan Gods Zoon Jezus. De lichtblauwe Geboorte-engel boven de stal toont de hemelse blijdschap over deze geboorte. Maar er zijn ook een rode Lijdensengel en een zwarte Doodsengel, die het hemelse verdriet tonen over het lijden en de dood en die met deze geboorte gepaard gaan (de Vlucht naar Egypte en de Kindermoord).

De Geboorte-engel is een driedimensionale weergave van een engel die door Gérard David werd geschilderd op zijn drieluik 'De Geboorte van Christus' (1512).

De rode Lijdensengel komt van het altaartriptiek 'La Retable de Pérussis', dat werd geschilderd door een Franse schilder uit de school van Nicolas Froment (ca.1480).

De zwarte Doodsengel is gebaseerd op een van de engelen van het triptiek 'De Zeven Sacramenten' van de Vlaamse schilder Rogier van der Weyden (ca.1445).

DIEREN- & PLANTEN-SYMBOLIEK IN EN OM DE STAL

De witte duiven staan hier voor vrede, liefde, zachtmoedigheid.

De egel is het enige dier dat niet gepakt kan worden door het kwaad, de slang.

De kraaiende haan kondigt 'de nieuwe dag' aan, dus een nieuw tijdperk.

De pauw is de drager van Gods ogen op zijn staart.

De slak is weliswaar een traag dier, maar door zijn doorzettingsvermogen komt hij als een van de eersten bij de stal.

Rozen in knop en rozen in bloei staan links en rechts van de stal. Zij geven het begin van het Christendom aan ('Er is een roos ontloken...').

De vele gekleurde bloemen laten reinheid (wit), levenskracht (rood), goddelijkheid (blauw), zonnekracht (geel) en spiritualiteit (paars/violet) zien.

In de stal staan een os (een gecastreerde stier, dus getemde zinnelijkheid) en een ezel (het symbool voor niet-gelovigen die nog bekeerd moeten worden).

Een herder biedt een lam aan; een lam is al sinds eeuwen het symbool van Christus (puurheid, reinheid en onschuld).

In de buurt grazen koeien en er staan bijenkorven: 'Het Land van Melk en Honing'.

TWEE MANNEN MET EZELS

De ezel stond vroeger symbool voor de ongelovige mens. Hier lopen twee mannen met ezels. De ene trekt een ezel met zich mee, bij de andere loopt de ezel rustig naast hem. Als je een ezel (dus de ongelovige) dwingt, verzet hij zich, maar als je hem vrij laat in zijn keuzes door het goede voorbeeld te geven (deze herder heeft ook een ram bij zich, het symbool van respect en liefde voor het leven, en een uil als symbool voor zijn wijsheid), dan zal hij je volgen.

BOEREN OP HET LAND

Boeren zorgen voor het vee en bewerken het land. Dankzij hen is er voedsel voor alle mensen. Een boer is met zijn ezel bezig met het malen van het graan tot meel om brood van te bakken. De maalsteen was al in de oudheid een heilig gebruiksvoorwerp van de goden.

We zien verder hier en elders verschillende vruchtbomen: sinaasappels (de zoete zonnevrucht, een Godengeschenk), appels (de vrucht der onsterfelijkheid die ook in het Paradijs groeide), olijven (olijftakken zijn het vredessymbool), vijgen (de vrucht van de onschuld; vgl. ook het gebruik van vijgenbladeren om bij de uitdrijving uit het Paradijs) en cactusvijgen (een geneeskrachtige vrucht).

Bij de landerijen staat een volgeladen hooiwagen. Boven in het hooi zit een vriend stelletje. De hooiwagen hier is een knipoog naar het bekende drieluik van Jeroen Bosch. Hooi werd vroeger geassocieerd met ijdelheid, materialisme, genotzucht en bedrog (vgl. de oude gezegden 'de wereld is een hooistapel, en ieder neemt daarvan zoveel hij vatten kan' en 'iemand's kaproen met hooi vullen' = iemand bedriegen).

DE STADSPOORT VAN BETHLEHEM

Bethlehem is een belangrijke plaats in Palestina. Vanwege de volkstelling zijn veel mensen naar Bethlehem, de stad van hun voorvaders, gekomen om zich te laten registreren. Romeinse soldaten bepalen wie de stad in mogen. Ook Jozef en de zwangere Maria zijn vanuit Nazareth met hun ezel 120 km zuidwaarts naar deze stad van Jozefs voorvaders getrokken om zich hier te laten registreren.

In het Hebreeuws heet de stad Beit Lechem (= Broodhuis). De Arabische benaming is Biet Lachem (= Vleeshuis). In beide talen is het dus een stad waar mensen zich aan voedsel kunnen laven en tot rust kunnen komen. Bij de stadspoort achteraan zien we ooievaars als de 'brengers van nieuw leven'.

Overigens beeldde Jeroen Bosch ook ooievaars op zijn schilderijen af; bij hem waren het echter niet de brengers van nieuw leven, maar vertegenwoordigers van het 'bedriegersgilde', dus symboliseerden zij een van de grootste ondeugden van veel kooplieden. Ook met deze symbolische waarschuwing voor het volk in Bethlehem in gedachten zijn de ooievaars hier volledig op hun plek: in Bethlehem wordt volop handel gedreven op de markt.

DIEREN IN EN OM BETHLEHEM

In en om Bethlehem zijn verschillende dieren te ontdekken:

Honden symboliseren trouw en waakzaamheid.

Katten zijn eigenzinnige en soms valse dieren (zij bezitten duivelse toverkracht en worden vaak bij heksen afgebeeld).

Kippen kunnen dagelijks eieren leggen (en misschien zelfs een gouden ei...) en zij zijn dus hemelse dieren die voortdurend voor nieuw leven kunnen zorgen.

Ganzen zijn enerzijds kwebbelzieke wezens, maar als zij die kwebbelziekte overwonnen hebben zijn zij de boodschappers die tot ver over de grenzen de boodschap van de geboorte van Gods Zoon kunnen verkondigen (verderop in het diorama vliegen ganzen boven de woestijn).

Muizen tonen dat je, als je slim bent, overal kunt overleven, al ben je nog zo klein.

Vliegende vogels laten ons zien hoe goed het is om in vrijheid te leven.

DE MARKT VAN BETHLEHEM

Doordat veel mensen naar Bethlehem zijn getrokken doen de kooplieden goede zaken.

Ondertussen vermaken muzikanten en een danseres het volk. Een man gaat met de pet rond.

Vorbijgangers laten zich verleiden om mee te dansen. Ondanks de Romeinse onderdrukking, maken de mensen plezier.

Een verliefde jongeling biedt zijn geliefde bloemen aan. Kinderen spelen haasje over. Zij laten naast de vreugde en de liefde de onschuld en onbevanging zien en tonen dat het leven goed is.

Tussen al dit marktlevens speelt een slangenbezweerder op zijn fluit. Daarmee bezweert hij de vertegenwoordiger van het kwaad, de slang. Kinderen en hun ouders kijken met ontzag toe.

DE HERBERG

Vanwege de drukte is er geen plaats in de herberg voor Jozef en Maria. De herbergier heeft hen onderdak gegeven in zijn stal vlak buiten de stad.

Bij de herberg zitten de makers van het diorama Roel den Dulk en Fred van der Zwet het oud-Egyptische spel Senet te spelen. Andere mannen zijn aan het kaarten (gokken) of doen zich te goed aan een welverdiende maaltijd.

Naast de herberg zit een zwangere vrouw op een bankje.

Achter een van de ramen van de herberg zit een oudere man naar het leven op de markt en de gedragingen van de mensen te kijken. Hij heeft er zo zijn eigen gedachten over.

DE BAKKER

De bakker zorgt voor ons brood, de eerste levensbehoefte van alle mensen ('Geef ons heden ons daag'lijks brood...'). Hij is daardoor de belangrijkste en centrale ambachtsman op de markt.

Vlakbij de bakkerskraam pikken vele duiven een graantje mee. Duiven worden in de meeste culturen gezien als vredebrengers en boodschappers van de goden. Ook in het Christendom heeft hij een heilige betekenis (we zien de Heilige Geest bijvoorbeeld altijd als duif afgebeeld). Maar naast deze goddelijke betekenis, kennen we ook uitdrukkingen als 'duiven op zolder houden', en daarmee wordt het houden van een bordeel bedoeld. In het werk van Jeroen Bosch worden duiven dan ook afgebeeld op het dak van de kroeg. Het is aan de toeschouwer van het diorama welke van deze tegengestelde betekenissen zij willen geven aan de pikkende duiven hier niet zo ver van de herberg.

KOOPLIEDEN OP DE MARKT

In de Napolitaanse kerststal verwijzen veel van de uitgebeelde verkopers voedingswaren naar de 12 maanden van het jaar, namelijk:

Vlees: januari - Kaas: februari - Pluimvee: maart - Eieren: april - Fruit: mei - Brood: juni - Tomaten: juli - (Water)meloenen: augustus - Boerenproducten (olijven, granen, zaden): september - Wijn: oktober - Tamme kastanjes: november - Vis: december.

Al deze producten zijn ook hier op de markt te koop. Verder zien we een smid, een slachter, een pottenbakker, een stoffenhandelaar en een bloemenverkoper.

De smid kan omgaan met vuur en daarmee een door de Goden gegeven ruw metaal omvormen tot gebruiksvoorwerpen. Hij staat dus dicht bij de Schepper.

De slachter slacht schapen, het belangrijkste offerdier uit veel religies.

De pottenbakker is de maker van een vormenwereld uit de klei der aarde; hij toont het doel van de Schepper: de wereld vorm geven.

De stoffenhandelaar zorgt ervoor dat wij ons kunnen kleden en 'onze zondige naaktheid' kunnen bedekken, dus ook hij is een dienaar van de Schepper.

De bloemenverkoper verkoopt de schoonheid van de Schepping: met bloemen kunnen we vreugde, verdriet, liefde en dankbaarheid aan anderen laten zien.

RIJKEN & ARMEN

Vlakbij de waterput staat hogepriester Kajafas met een paar rijke Joodse kooplieden te praten over het gerucht dat Gods zoon is geboren. Zij maken zich zorgen over het mogelijke verlies van hun macht en materiële bezittingen, en daardoor hebben zij geen oog voor de noden van anderen, zoals de arme bedelaar die naast de waterput zit en de arme kreupele die vlakbij loopt.

Een meisje heeft net water gehaald, maar ze heeft haar kruik laten vallen.

Een vermoeide reiziger is bezig zijn voeten te wassen bij de waterput. Vrouwen doen er de was en moeders wassen hun kinderen.

PAARDEN, DRUIVENPLUKKERS & VARKENSHOEDERS

In de wei achteraan staan paarden. Paarden vertegenwoordigen kracht en nobelheid (ook nu nog heeft een paard geen poten maar benen...). De paarden staan vlakbij de smederij. De smid heeft het vermogen om de hoeven van het edele paard te beslaan (hoefijzers zijn ook nu nog gelukssymbolen).

Vlakbij de paarden worden druiven verbouwd. Wijn is een geestrijk vocht. Het symboliseert ook o.a. het bloed van Christus. Druivenpersers zijn bezig met het fijntrappen van de vruchten. Vooraan is een varkenspoel. Voor de Joden is het varken een onrein dier. Voor de vroege Christenen was het dat ook, maar zij aten, in tegenstelling tot de Joden, wel varkensvlees. In de Middeleeuwen werd het varken ook op schilderijen afgebeeld als symbool voor zich misdragende, onbetrouwbare geestelijken (we kennen nog steeds de negatieve aanduiding 'varken' voor mensen die slecht doen). Tegenwoordig wordt het varken ook soms als gelukssymbool gebruikt, met name samen met klavertjes vier op Nieuwjaarswensen.

DE VOLKSTELLING

De Romeinse keizer Augustus heeft bevolen dat iedereen zich voor een volkstelling moet laten registreren in de stad van zijn voorvaderen. Deze volkstelling door de Romeinen was vooral bedoeld om te weten hoeveel belasting zij konden innen. Voor deze volkstelling zijn veel mensen naar Bethlehem gekomen, evenals Jozef en Maria. Bethlehem was namelijk de stad van Koning David, Jozefs belangrijkste voorvader.

Hier staat een lange rij mensen te wachten voor hun inschrijving.

HERODES

Palestina behoort tot het grote Romeinse Rijk. Herodes is de door de Romeinse Keizer Augustus aangesteld als de heerser over Palestina. Alhoewel Herodes zelf geen Joodse voorouders heeft, bekeert hij zich na deze aanstelling tot het Joodse geloof. In het diorama zien we hem samen met een Romeinse Senator als raadsheer. Herodes zal de Romeinse soldaten binnenkort de wrede opdracht geven alle jongetjes tot 2 jaar oud te vermoorden om te voorkomen dat de 'Nieuwe Koning', Gods Zoon Jezus, in leven blijft.

Bij het onderkomen van Herodes staan hoge cipressen. De cipres was vroeger door zijn smalle hoge vorm het symbool van de boom die je in contact liet komen met de goden. Hij verbeeldt hier als het ware de Goddelijke bescherming tegen het kwaad van Herodes weer.

Ook zien we gieren. Deze roofvogels vervoerden in de oudheid kwade demonen van en naar de onderwereld.

Op de Romeinse zuilen zitten kraaien en raven. Zij werden vroeger gezien als hemelboden die berichten van de Goden aan de mens brachten. Doordat dit vaak slechte of bedreigende boodschappen waren is men raven en kraaien steeds meer gaan beschouwen als bringers van dood en verderf.

ROMEINSE SOLDATEN

De Romeinse soldaten exerceren onder leiding van hun strenge legeraanvoerders. Straks moeten zij de wrede moordlustige opdracht van Herodes uitvoeren.

Naast het exercitieterrein is een kooi met gevangen leeuwen (de 'Koning der Dieren') die straks in de arena in Rome moeten vechten. Zal het de soldaten lukken om straks ook de 'Koning der Mensen' gevangen te nemen?

Terwijl twee soldaten het volk dat uit de bergen komt aanlopen de weg naar de volkstelling wijzen, houdt een andere soldaat zich bij een vuur afzijdig. Hij wil straks in ieder geval niet meedoen met de moordlust van Herodes.

DE BERGEN

Door de bergen trekken mensen naar Bethlehem om daar ingeschreven te worden.

Op de top van de berg ben je dicht bij de hemel en voel je de goddelijke nabijheid. Bergbewoners zijn geluksbrengers: zij zoeken naar edelmetalen en edelstenen in deze onherbergzame wereld.

Uit de bergen stroomt een waterval. Water is leven schenkend. Stromend water staat symbool voor het eeuwige leven. Er is geen zuiverder water dan het water dat in de bergen uit de hoge bronnen ontspringt. Een visser heeft net een vis gevangen.

In de bergen leven steenbokken (symbool voor de zoekende mens; hij leeft dicht bij de hemel en is door zijn behendigheid nauwelijks te vangen).

Ook leven er wilde dieren, symbolen voor het kwaad in de wereld. Stropers zijn bezig beren te vangen (de beer werd aanvankelijk beschouwd als de Koning der Dieren; nadat zijn plaats was ingenomen door de leeuw, werd hij het symbool van vraatzucht en hitsigheid).

In de berggrotten leven vleermuizen ('gevallen engelen').

Hoog in de lucht vliegt de Koning der Vogels, de arend (adelaar).

KONING KASPAR

Volgens het Mattheüs Evangelie komen er Wijzen uit het Oosten (vanwege hun wijsheid als 'Koningen' aangeduid) omdat zij een Ster hebben gezien die de geboorte van de lang verwachte, ware 'Koning der Joden' aankondigt. De jongste van hen, de donkere Kaspar, komt met zijn olifantenkaravaan uit de bergen.

De olifant werd gezien als het zinnebeeld van kracht, geheugen en wijsheid.

Kaspar heeft als geschenk voor Jezus mirre bij zich, een welriekend balsem waarmee doden werden ingewreven, om aan te geven dat Jezus helaas zal lijden en sterven. Mirre staat ook voor Jezus' status van Messias, hetgeen 'gezalfd' betekent.

KONING MELCHIOR

Melchior wacht voor zijn koninklijke tent op de andere Wijzen, om gezamenlijk verder te reizen.

Zijn paardenknechten verzorgen de vermoeide dieren.

Paarden vertegenwoordigen sterkte en nobelheid.

Melchior heeft als geschenk voor Jezus goud bij zich, als teken dat hij de Koning der Koningen en de Koning van Alle Mensen is.

In de buurt van de tent van Melchior zitten uilen als symbool voor de wijsheid van de Wijzen uit het Oosten. Deze wijsheidssymboliek bij uilen bestond vroeger nog niet. In de Middeleeuwen werd de uil eerder gezien als metafoor voor de duivel. De uil is een nachtdier, die met zijn priemende ogen goed in de duisternis kan zien. Daarmee vertegenwoordigt hij dat wat het daglicht niet kan verdragen, de zondigheid en het kwaad. In die betekenis wordt de uil ook vaak afgebeeld door Jeroen Bosch op zijn schilderijen.

KONING BALTHASAR

De derde wijze, Balthasar, de oudste van de drie wijzen, komt met zijn kamelenkaravaan uit de woestijn. Zijn hoofddienaar begroet hier de hoofddienaar van Melchior. Melchior en zijn mannen wachten hier al een tijdje op Balthasar en Kaspar, zodat zij samen verder kunnen reizen naar Bethlehem.

Kamelen en dromedarissen waren zinnebeelden voor het zuivere onderscheidingsvermogen tussen goed en kwaad (de kameel knielt gehoorzaam neer voor een goede baas, maar een slechte baas spuugt hij in het gezicht).

Balthasar heeft als geschenk wierook bij zich, ten teken van Jezus' goddelijkheid en dat hij als Gods Zoon zal worden geëerd.

DE WOESTIJN

Vanwege de moordzucht van Herodes moet de Heilige Familie straks door de woestijn naar Egypte vluchten. Symboliek: om je ware bestemming in je leven te vinden moet je tegenslagen overwinnen, dus de woestijn overleven.

In de woestijngrotten leven tijgers en panthers, de enige dieren waarvoor het ultieme duivelse kwaad, de draak, door hun kracht, sluwheid, wreedheid, vreemde vacht en stank bang was, dacht men vroeger.

Ook leven er slangen (zinnebeeld van het kwaad), hagedissen (zij verstaan de kunst van het zich vernieuwen), woestijnspringers, schorpioenen en andere vertegenwoordigers van het kwaad in de wereld volgens oude volkswijsheden.

EEN KLUIZENAAR & NOMADEN

Achteraan in een grot leeft in afzondering een kluisenaar. Hij bezweert het gevaar (de tijgers en panthers in en om de rotsen) en het kwaad (slangen) met zijn fluitspel. Bij hem leven papegaaien. Het verenkleed van de papegaai is even blauw als Maria's 'hemelse mantel'. Volgens een oude legende worden zijn veren niet nat bij regen, evenals Maria onberoerd is gebleven door de erfzonde.

De arme Nomaden staan symbool voor de ontberingen die de Heilige Familie straks tijdens hun vlucht door de woestijn moeten doorstaan. Zij leven in tenten en hebben geen vaste woonplek. Zij zoeken vruchtbare plaatsen waar hun geiten zich kunnen voeden.

Bokken staan symbool voor viriliteit en kracht om nieuw leven te verwekken, ook in onvruchtbare gebieden. Geiten zijn de voedsters van dit nieuwe leven.

EGYPTE

Egypte is het land waar de Heilige Familie naartoe zal vluchten vanwege de moordzucht van Herodes.

In Egypte groeien veel palmbomen (een heilige boom: met palmtakken werd Christus toegejuicht bij zijn intocht in Jeruzalem).

Bij de oever van de Nijl zien we o.a. schildpadden (symboliek: bedachtzaamheid en rust), kikkers (zij beheersen de kracht van de metamorfose), struisvogels (hun eieren worden niet door hen zelf uitgebroed, maar door de in de aarde opgenomen zonnekracht, dus door Gods warmte) en pelikanen (zij vertegenwoordigen de alles opofferende ouderliefde; als een pelikaan geen voedsel meer heeft voor zijn jongen, pikt hij zijn eigen borst open om de jongen met zijn bloed te voeden).

Een Egyptische jager jaagt in de Nijl op krokodillen (zijn grote muil symboliseert de 'hellemond').

Andere Egyptenaren zijn aan het vissen.

EEN TEMPEL GEWIJD AAN ECHNATON

De grote tempel is gewijd aan Farao Echnaton en zijn vrouw Nefertiti. Volgens sommige historici was Echnaton een kleinzoon van de oud-testamentische Jozef die door zijn 11 halfbroers als slaaf aan een Egyptische koopman werd verkocht. Jozef werd jaren later vanwege zijn wijsheid en droomduidingen (waardoor hij Egypte van een hongersnood redde) raadsman van de Egyptische Farao Thoetmoses en hij trouwde met diens dochter. Zijn naam werd veranderd in Amenhotep, Zoon van Hapoe (= God Amon is blij met de Zoon van het Zwerversvolk). Hij kreeg 3 kinderen, waaronder een dochter: Teye. Teye huwde met een broer van haar moeder, die na diens dood, Thoetmoses als Farao opvolgde. Teye en haar man kregen één zoon die ook de naam Amenhotep kreeg. Deze zoon werd vooral door zijn grootvader Jozef opgevoed, waardoor hij het geloof in één God leerde kennen. Na de dood van zijn vader werd Amenhotep de nieuwe Farao. Al snel ontketende hij een religieuze revolutie door het meergodendom af te schaffen. Hij veranderde zijn naam in Echnaton (= Zoon van de enige God Aton). Hierom werd hij later door zijn priesters vermoord. Zijn zoon Toetanchamon herstelde daarna weer het meergodendom. De schrijver voor de Echnaton-Tempel is een replica van een oud beeld van Amenhotep, Zoon van Hapoe, dus van Jozef.

EEN GODDELIJKE BOOM

De Accacia Torillis is een tweegeslachtelijke boom. Hij heeft het vermogen om in zeer onvruchtbare streken te kunnen groeien; hij kan lange tijd overleven zonder water te krijgen en toch is hij ook bestand tegen overstromingen. Zijn hout is hard en heeft een prachtige nerf, waardoor het uitermate geschikt is voor houtsnijwerk (o.a. van altaarpanelen). En hij is uitstekend bestand tegen insecten. Door al deze eigenschappen wordt hij als een goddelijke boom beschouwd. In de bijbel wordt het hout (sittimhout) van de Accacia Torillis dan ook vaak genoemd als materiaal waar belangrijke voorwerpen van werden gemaakt, waaronder de Ark des Verbonds (de kist waarin de twee stenen tafelen met de tien geboden werden bewaard). Ook werd volgens het Oude Testament de Ark van Noach van sittimhout gebouwd.

ARTABAN, DE VIERDE KONING

Volgens een oude Russische legende waren er niet drie, maar vier Wijzen die naar Bethlehem reisden. De vierde Wijze, Artaban, bereikt de stal te laat doordat hij onderweg hulpbehoevenden helpt; hier een door een slang gebeten man (terwijl zijn dienaren een Egyptisch reliëf bekijken). Artaban blijft de rest van zijn leven zoeken naar Gods Zoon, en doordat hij altijd hulpbehoevenden helpt, raakt hij al zijn bezittingen kwijt. Hij bewaart echter altijd één parel om aan Jezus te schenken als hij hem zal vinden. Op een dag reist hij naar Jeruzalem. Hier aangekomen hoort hij dat een man gekruisigd gaat worden, omdat hij de Zoon van God wordt genoemd. Artaban beseft dan dat hij zijn Koning heeft gevonden. Hij wil Hem met zijn parel vrijkopen. Dan ziet hij een jong meisje, dat als slavin verkocht zal worden, vanwege de gokschulden van haar vader. Artaban bedenkt zich niet, en koopt haar met de parel vrij. Op dat moment sterft Jezus Christus aan het kruis. Het dondert en bliksemt en de aarde schudt. Hierdoor raakt bij de stadspoort een steen los, die op Artaban's hoofd valt. Stervende hoort Artaban dan in zijn hart een stem die hem zegt dat alles wat hij voor zijn naasten heeft gedaan het geschenk van de christelijke naastenliefde was en dat hij dus al zijn hele leven zijn Koning bij zich droeg. Artaban heeft eindelijk zijn Koning gevonden.

MINERALENGROTTEN

De oude alchimisten trachtten door het samenvoegen van de 12 belangrijkste mineralen en heilzame planten de 'Steen der Wijzen' te vormen. De grotten staan hier symbool voor de veiligheid en rust en geluk van de Heilige Familie tijdens hun jaren als vluchtelingen in Egypte, waar zij als asielzoekers goed werden ontvangen en veilig konden leven.

Vlakbij de grotten hoeden de herders uit Egypte hun schapen. Ook hier zijn veel lammeren geboren. En ook hier vertegenwoordigen de schapen en lammeren de zuiverheid, onschuld, onbevangenheid en liefde.

Voor meer informatie over en foto's en filmpjes van het kerstdiorama van Roel den Dulk en Fred van der Zwet zie: www.kerstdiorama.nl

© 2017 Roel den Dulk & Fred van der Zwet, Ferwert